

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Бала психологиясының даму кезеңі

ЖАРИЯЛАНДЫ
31.12.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/174303/

Скакова Мейрамкуль Кумарбековна

Лауазымы: Психолог

Жамбыл облысы, Мойынқум ауданы

Ақбота бөбекжай-бақшасы

Кіріспе

Балабақша кезеңі – баланың психологиялық және әлеуметтік дамуының негізгі іргетасы қаланатын маңызды кезең. Бұл уақытта бала өзін қоршаған әлемді танып, әлеуметтік ортаға бейімделуді үйренеді. Мақалада балабақша жастағы балалардың психологиялық даму ерекшеліктері, олардың кезең-кезеңмен дамуы және осы кезеңдегі тәрбие мен білімнің рөлі талқыланады.

1. Балабақша кезеңіндегі психологиялық дамудың негізгі ерекшеліктері

Балабақша жасындағы балалардың психологиялық дамуы әртүрлі аспектілерді қамтиды: эмоциялық, когнитивтік және әлеуметтік даму.

- Эмоциялық даму** кезеңінде балалар өз сезімдерін тануға және оларды дұрыс басқаруға үйренеді. Бұл кезеңде олар қуаныш, ашу, қайғы сияқты негізгі эмоцияларды түсініп, сол эмоцияларды сөзбен жеткізу қабілетін дамытады. Балалар достарымен және ересектермен қарым-қатынастарын жақсартып, өз сезімдерін басқаларға білдіруде сенімді бола бастайды. Эмоциялық тұрақтылықтың қалыптасуы үшін ата-аналар мен қоршаған ортаның рөлі өте маңызды. Олар балаларға сезімдерін түсініп, оларды дұрыс жолмен білдірудің тәсілдерін көрсетеді, сондай-ақ қолдау мен махаббат арқылы балалардың өзін-өзі бағалауын арттырады.
- Когнитивтік даму** кезеңінде балалар логикалық ойлау, есте сақтау, назар аудару және мәселелерді шешу қабілеттерін дамытуда маңызды қадамдар жасайды. Бұл кезеңде олар әлемді тану және қоршаған ортамен өзара әрекет

ету арқылы жаңа білімдер жинақтайды. Ойындар, оқу іс-әрекеттері, тапсырмалар мен зерттеу әдістері балалардың интеллектуалдық дамуына ықпал етеді. Олар түрлі жағдайларда шешім қабылдауды үйреніп, ақпаратты өңдеуде икемділік пен шығармашылықты дамытуға мүмкіндік алады. Осылайша, балалар тек ақыл-ой қабілеттерін жетілдіріп қана қоймай, өздеріне қажетті дағдыларды қалыптастырады, бұл олардың болашақта проблемаларды тиімді шешу қабілетін арттырады.

- **Әлеуметтік даму** кезеңінде балалар ұжымдық ойындар мен топтық іс-әрекеттер арқылы достық қарым-қатынастар құруды, рөлдерді бөлісуді және өзара түсінісуді үйренеді. Бұл оларды өз эмоцияларын бақылап, басқа адамдардың сезімдерін түсінуге, сондай-ақ топта жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ынталандырады. Әлеуметтік дағдылардың қалыптасуы балалардың болашақтағы мінез-құлқына тікелей әсер етеді, себебі олар өз-өзін дұрыс көрсету, жанашырлық пен ынтымақтастық, келіссөздер жүргізу сияқты маңызды қасиеттерді меңгереді. Осы дағдылар балалардың қоғамда үйлесімді өмір сүруіне, әлеуметтік ортада дұрыс қарым-қатынас орнатуына мүмкіндік береді.

2. Психологиялық даму кезеңдері

Баланың психологиясы балабақша жасында бірнеше кезеңнен өтеді:

- **Еліктеу кезеңі (3-4 жас)**

Еліктеу кезеңі (3-4 жас) балалар үшін өте маңызды, себебі бұл кезеңде олар ересектердің іс-әрекеттеріне еліктеп, олардың мінез-құлқы мен әрекеттерін қайталауға тырысады. Балалар айналадағы әлемді түсіну үшін ересектердің күнделікті өмірін бақылайды және сол арқылы әлеуметтік рөлдер мен міндеттерді меңгереді. Бұл кезеңде ойындар мен рөлдік әрекеттер үлкен маңызға ие, себебі олар балаларға өз сезімдерін білдіруді, қоғамда қалай әрекет ету керектігін үйретеді. Еліктеу арқылы бала өз мінез-құлқын қалыптастырып, жаңа дағдылар мен білімдерді игеруге тырысады, бұл оның психоэмоционалдық дамуына да әсер етеді.

- **Сұрақ қою кезеңі (4-5 жас)**

Осы кезеңде балалардың ойлау қабілеті мен танымдық белсенділігі қарқынды дамиды. Бұл жаста балалар әлемді зерттеу үшін жиі сұрақтар қояды, олардың сұрақтары көбіне қоршаған орта мен табиғаттың қалай жұмыс істейтініне қатысты болады. Олар заттардың мәнін, себебін, себеп-салдар байланыстарын түсінуге тырысады. Бұл кезеңде балалардың қызығушылығы жоғарылап, олар жаңа ақпаратты жылдам қабылдай бастайды. Ата-аналар мен тәрбиешілердің жауаптары мен түсіндірулері маңызды рөл атқарады, себебі дұрыс бағыттау олардың танымдық

қабілеттерінің дамуына әсер етеді. Сонымен қатар, осы жаста балалардың сөздік қоры кеңейіп, сұрақ қою арқылы өз пікірлерін білдіруге үйренеді.

• Жеке тұлғалық қалыптасу кезеңі (5-6 жас)

5-6 жастағы балаларда өзіндік «Мен» түсінігі қалыптаса бастайды. Олар өз тұлғалық ерекшеліктерін танып, жеке қасиеттері мен қабілеттері туралы түсінікке ие болады. Бұл кезеңде балалар өз шешімдерін қабылдауды үйренеді және өз ойларын ашық түрде білдіруге тырысады. Эмоциялар мен сезімдерді түсіну және оларды басқару да дамиды. Балалар өзін бақылау және тәртіп сақтау дағдыларын меңгере бастайды, бұл өз кезегінде олардың жауапкершілік сезімінің қалыптасуына ықпал етеді. Осы кезеңде балалар өз әрекеттеріне жауапкершілікпен қарай отырып, әлеуметтік және мінез-құлықтық дағдыларды жетілдіре түседі. Бұл дағдылар олардың болашақта қоғамда дұрыс әрекет етуіне, өзара қарым-қатынасын сауатты ұйымдастыруына ықпал етеді.

3. Баланың психологиялық дамуына әсер ететін факторлар

Баланың психологиялық дамуына әсер ететін факторлар оның тұлғалық және әлеуметтік қасиеттерінің қалыптасуына үлкен ықпал етеді. Отбасында ата-ананың қамқорлығы мен сүйіспеншілігі балаға эмоционалды қолдау көрсетеді, бұл оның өзін-өзі бағалауын арттырады және психологиялық тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Балабақша ортасы балалар үшін маңызды әлеуметтік кеңістік болып табылады, мұнда олар құрдастарымен қарым-қатынас жасап, әлеуметтік дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, тәрбиешілердің қолдау көрсетуі баланың өзара әрекеттесу қабілеттерін жетілдіреді. Ойын балалардың психикалық дамуында негізгі рөл атқарады, себебі ойын арқылы бала қоршаған ортаға қатысты білімін кеңейтеді, сондай-ақ шығармашылық және когнитивтік дағдыларын дамытады. Тәрбие жүйесі мен арнайы бағдарламалар да баланың жеке қасиеттерін, өзін-өзі басқару дағдыларын және эмоционалды интеллектін қалыптастыруға көмектеседі.

4. Балабақшада психологиялық дамуды қолдау әдістері

Балабақшада баланың психологиялық дамуын қолдау үшін тәрбиешілер мен ата-аналар әртүрлі әдістерді қолдана отырып, балалардың эмоционалды және танымдық дамуына қолдау көрсетуі керек. Эмоциялық қолдау көрсету арқылы баланың сезімдеріне мән беріп, оны тыңдап, түсінуге тырысу оның өзін-өзі бағалауына және психологиялық тұрақтылығына ықпал етеді. Танымдық ойындар арқылы балалардың логикалық ойлауын, зейінін, есте сақтау қабілетін дамытып, олардың интеллектуалдық потенциалын арттыруға болады. Ұжымдық іс-шаралар балалардың бірлескен жұмыс жасау дағдыларын, ынтымақтастықты және әлеуметтік дағдыларды дамытуға көмектеседі. Тәрбиелік әңгімелер мен ертегілер арқылы балаға моральдық құндылықтарды, дұрыс пен бұрысты, әділеттілік пен жанашырлықты түсіндіруге болады.

Бұл әдістер баланың психологиялық дамуына зор әсер етеді, оның тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына ықпал етеді.

5. Заманауи технологиялардың әсері

Заманауи технологиялар баланың психологиялық дамуына үлкен әсер етеді, бірақ оларды дұрыс пайдалану маңызды. Интерактивті ойындар мен білім беру қосымшалары балаларға шығармашылықты дамытуға, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіруге және жаңа дағдыларды игеруге мүмкіндік береді. Әсіресе, технологиялардың артықшылығы баланың қызығушылығын арттырып, оқыту процесін қызықты әрі динамикалы етеді. Алайда, экран уақытын шектеу маңызды, өйткені ұзақ уақыт бойы технологиялармен жұмыс істеу баланың әлеуметтік дағдыларының төмендеуіне, көздеріне зиян келуіне және физикалық белсенділіктің азаюына әкелуі мүмкін. Сондықтан технологияларды орынды әрі тиімді қолдану, балаларға нақты уақыттағы өзара әрекеттесуді ұмыттырмай, психологиялық және физикалық денсаулығына қамқорлық жасау қажет.

Қорытынды

Балабақша кезеңі – баланың психологиялық дамуы үшін өте маңызды уақыт. Бұл кезеңде бала өзіндік жеке тұлға ретінде қалыптасып, эмоциялық, когнитивтік және әлеуметтік дағдыларды меңгереді. Ата-аналар мен тәрбиешілердің бірлескен жұмысы арқылы баланың психологиялық дамуына оң әсер етуге болады. Тиісті қолдау мен тәрбиелік әдістердің арқасында балабақша жастағы балалардың болашақтағы өміріне мықты іргетас қаланады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж.Қ.Дүйсенова, Қ.Н.Нығметова. Балалар психологиясы. – Алматы, 2012.
2. Меңжанова А. «Мектепке дейінгі педагогика»-Алматы.
3. Интернет желісі.